ఆ పాత పాట మధురం

రాజా

నెలనెలా..ఒక పాత సినిమాలోని పాటల సంగీత సాహిత్య విశ్లేషణ

సంతానం

తొలిసారిగా విన్నప్పుడు మాత్రమే కాక, కొన్నాళ్ళ తర్వాత విన్నా, ఎన్నేళ్ళ తర్వాత విన్నా ఒకే రకమయిన రసస్పందనను కలిగించగల గీతాలు వచ్చిన 1950 దశకంలోనే ఓ చిత్రం వచ్చింది. తెలుగు సినీ సంగీత వైభవానికి వైతాళికులవలె నిలిచిన ఎందరో సంగీత దర్శకులలో సీనియర్ అయిన సుసర్ల దక్షిణామూర్తి ఆ చిత్రం ద్వారా సంగీత దర్శకునిగా తన స్వర స్రామాజ్యాన్ని మరింత సుసంపన్నం చేసుకున్నారు. జాతీయస్థాయిలో గర్వించతగ్గ మేలుజాతి గాయని లతామంగేష్కర్ తొలిసారి తెలుగుపాట పాడిన సినిమాగా, ఘంటసాల కీర్తికిరీటంలో మరో రెండు రత్నాల్ని పొదిగిన చిత్రంగా ఆ చిత్రాన్ని మరిచి పోవటం సంగీతాభిమానులకు అసాధ్యం. 1955 లో విడుదలయిన ఆ చిత్రమే సాధనా వారి సంతానం. ఈ చిత్రంలోని ఆణిముత్యాల్లాంటి పాటల్లో ముచ్చటగా ఓ నాలుగు పాటలివి:

నిదురపో...నిదురపో...నిదురపో
నిదురపో...నిదురపో...నిదురపో
నిద్దురపోరా తమ్ముడా
నిద్దురపోరా తమ్ముడా
నిదురలోన గతమునంతా
నిముసమైనా మరచిపోరా ||నిదుర||
కరుణలేని ఈ జగానా
కలత నిదురే మేలురా ||నిదుర||
కలలు పండే కాలమంతా
కనుల ముందే కదలిపోయే

ఆ.....
లేతమనసుల చిగురుటాశ
పూతలోన రాలిపోయే
జాలితలిచి కన్నీరు తుడిచే
దాతలే కనరారే ||జాలి||
చితికిపోయిన జీవితమంతా
ఇంతలో చితి ఆయె
నీడ చూపె నెలవు మనకు
నిదురయేరా తమ్ముడా ||నిదుర||

ఆనాటి నుంచీ ఈనాటి వరకూ – తెలుగు సినీ సంగీత చరిత్రలో ఈ పాటను మించిన జోల పాట మరొకటి లేదనిపించే విధంగా నిలిచిపోయిన 'నిదురపోరా తమ్ముడా' గురించి ఎంత చెప్పినా మరికొంత మిగిలిపోయిందేమోననిపిస్తుంది. పాడుకునే అలవాటున్న ప్రతివారిని తాదాత్మ్యంలోకి తీసుకుపోయి గుండెని చెమరింపచేయగల గీతమిది. పల్లవికి, తొలిచరణానికి హిందూస్థానీ రాగమైన బేహాగ్‌ని ఆధారంగా చేసుకుంటూ 'జాలితలచి కన్నీరు తుడిచే' చరణానికి హిందుస్థానీ భైరవిని వాడుకున్నారు సుసర్ల. హాయిగా జోలలా సాగే ఈ రస స్పందనను కరుణ, ఆర్ద్రతతో నింపుతూ శోకానికి తారాస్థాయిగా మిగిలేలా తీసుకుపోవాలంటే ఆ శక్తి హిందూస్థానీ భైరవికే ఉందని గ్రహించిన సుసర్ల రససిద్ధికి నిదర్శనం ఈ పాట. చిత్రం తొలిభాగంలో వచ్చే ఈ పాట తిరిగి పతాక సన్నివేశంలో కూడా వస్తుంది. ఇందులో ఘంటసాల కంఠం కూడా వినిపిస్తుంది. ఘంటసాల – లతా పాడిన ఈ రెండో పాట అప్పట్లో రికార్డుగా వచ్చిన దాఖలా లేదు. ఇప్పుడు కొన్ని క్యాసెట్లలో దొరుకుతున్నట్లు వినికిడి. ఈ 'నిదురపోరా తమ్ముడా' పాటని భావస్ఫోరకంగా లతా పాడిన పద్ధతికి ఆమెకు తెలుగు రాదంటే ఇప్పటికీ నమ్మనివాళ్ళు ఉన్నారు. అంత గొప్పగా ఉంది ఆమె తెలుగు ఉచ్చారణ. రెండో చరణం 'జాలి తలచి'లో గాత్ర ధర్మానికి ఆయువు పట్టుగా నిలిచే 'దాతలే కనరారే' దగ్గిర అటు లతా, ఇటు ఘంటసాల ఇద్దరూ ఇద్దరే అన్నట్టు శిఖరాయమాన స్థానంలో నిలిచారు.

దేవీ శ్రీదేవీ ||దేవీ||
మొరలాలించి పాలించి నన్నేలినావే ||దేవి||
మదిలో నిన్నే మరువను దేవీ ||మదిలో||
నీ నామ సంకీర్తనే చేసెద ||దేవీ||
నీ కనుసన్నల నిరతము నన్నే ||నీ కను||
హాయిగా ఓలలాడించరావే ||నీ కను ||
ఇలదేవతగా ఆ......ఆ....
ఇలదేవతగా వెలసితినీవే ||ఇల||
ఈడేరే...
ఈడేరే నా కోర్కెలేనాటికీ ||దేవీ||

ఈ పాటను ఘంటసాల పాడగా అక్కినేని, సావిత్రి అభినయించారు. 'దేవీ శ్రీదేవి' పాట గురించి చెప్పేముందు ఆ పాటకు ఆధారమైన షణ్ముఖ ప్రియరాగం గురించి కొంచెం చెప్పాలి. 56వ మేళ కర్త రాగమైన ఈ షణ్ముఖప్రియ రాగాన్ని పూర్వం నాటకాల్లో పద్యాలకు ఉపయోగించేవారు. కారణం ఈ రాగం మంద్రంలో కంటే మధ్యమ తారాస్థాయిల్లో స్వర సంచారం చేసుకోవటానికి, గాయకుని శక్తి సామర్థ్యాలు చాటుకోవడానికి చాలా అనుకూలంగా ఉంటుంది. ఈ రాగంలో నిసరి, సదాప అనే స్వరప్రయోగాలు జనరంజకంగా ఉంటాయి. అంతే కాక 'రి' (రిషభ) దగ్గర ఆపినా, 'రిసదా...ప' అనే దాటు ప్రయోగం చేసినా కర్ణపేయంగా ఉంటుంది. ఇవన్నీ బహు చక్కగా తెలిసిన సంగీతజ్ఞుడు సుసర్ల దక్షిణామూర్తి ఆ ప్రయోగాలన్నిటిని పొందుపరుస్తూ రూపొందించారు 'దేవీ శ్రీదేవి' పాటని. కథకి సినిమాకి క్లయిమాక్సు ఉన్నట్లే రాగానిక్కూడా ఓ క్లయిమాక్స్ ఉంటుంది. పాడేవారి సామర్థ్యానికి పరీక్షగా నిలిచే రీతిలో ఈ పాటలోని 'ఇలదేవతగా వెలిసితివీవే' అనే వాక్యాన్ని – రాగాని క్లయిమాక్స్‌గా ప్రతిగాయకుడూ తల్చుకునేలా మలిచారు సుసర్ల దక్షిణామూర్తి. ఇక గాయకుడిగా ఘంటసాల తన గళానికున్న రేంజ్ ఎటువంటిదో చూపిన పాట ఇది. ఘంటసాల అభిమానులంతా గర్వంగా చెప్పుకునే ఈ

పాటను యధాతథంగా పాడగలిగే ఏ ఔత్సాహిక గాయకుడైనా సరే ఎటువంటి లలిత, సినీ సంగీతపు పోటీలలోనైనా ఉత్తీర్ణుడయి తీరతాడు. గాయకుడిగా రాణించాలనుకునే ప్రతి కళాకారుడు సాధన చేయదగ్గ గీతమిది.

చల్లని వెన్నెలలో ||చల్లని||
చక్కని కన్నె సమీపములో ||చల్లని||
అందమె నాలో లీనమాయెనే
ఆనందమె నా గానమాయెనె ||చల్లని||
తెలి మబ్బుల కౌగిలిలో జాబిలి
తేలియాడెనే ముద్దులలో
తెలిమబ్బుల కౌగిలిలో జాబిలి
తేలియాడెనే ముద్దులలో

గాలి పెదవులే మెల్లగ సోకిన
గాలి పెదవులే మెల్లగ సోకిన
పూలు నవ్వెనే నిద్దురలో ||చల్లని||
కళకళలాడే కన్నె వదనమే
కనిపించుచు ఆ తారలతో
ఓ...ఓ...ఓ
కలకాలం నీ కమ్మని రూపము
కలకాలం నీ కమ్మని రూపము
కలవరింతునే నా మదిలో ||చల్లని||

ఈ పాటను ఘంటసాల పాడగా అక్కినేని, సావిత్రి అభినయించారు. ఈ పాట మొత్తం ఒక్కటీ ఒక ఎత్తు. ఆలాపన ఒక్కటీ ఒక ఎత్తు. ఆలాపన వరకు హృదయునికి పట్టించేసుకోగలిగితే కళ్యాణి రాగంలో ఉన్న ఏ పాటైనా సరే ఇట్టే గుర్తు పట్టెయ్యొచ్చు.

కళ్యాణి రాగంలో మాండ్ రాగచ్ఛాయులను కలుపుకుంటూ స్వరపరచిన 'చల్లని వెన్నెలలో' పాట 'లలిత గీతం అంటే ఇలా ఉండాలి' అనిపిస్తుంది. 'గాలి పెదవులే మెల్లగ సోకిన పూలు నవ్వెలే నిద్దురలో' అనే పద ప్రయోగం - ప్రేమ ఎంతో సున్నితమైనది; దాన్ని అభివ్యక్తీకరించటంలో కూడా కొంత వ్యక్తిత్వం, అభిరుచి, సున్నితత్వం ఉండాలి - అనే విషయాన్ని అన్యాపదేశంగా చెపుతుంది.

ఈ పాటను పాడడానికి లబ్దప్రతిష్టులైన గాయకులు కూడా ఉత్సాహపడుతుంటారు. అందులో యస్పీ బాలసుబ్రహ్మణ్యం ఒకరు. ఘంటసాలకి సంబంధించిన కొన్ని సభలలో, సంగీత కార్యక్రమాలలో వారి గొప్పతనాన్ని వర్ణించడానికి ఈ పాటను బాలు పాడి విశ్లేషిస్తూ వివరించేవారు. అంతెందుకూ - ప్రభుదేవా, నగ్మా హీరో హీరోయిన్లుగా నటించిన 'ప్రేమికుడు' సినిమా గుర్తుకు తెచ్చుకోండి. అందులో నటించిన బాలసుబ్రహ్మణ్యం - ప్రభుదేవాతో కలిసి డాబా మీద కూర్చుని ప్రేమ వివరాలు రాబట్టే సన్నివేశంలో ఈ 'చల్లని వెన్నెలలో' పాటను ఆలపించి తన సరదా తీర్చుకోవటం అందుకు మరో ఉదహరణ.

ఆ:తొలివలపుల కుసుమాంజలి నీకై
అర్పించితి నోయీ! దీవనలే
ఆశించితినోయీ!
అ:సంతోషమేలా, సంగీతమేలా!
పొంగి పొరలేను మనసేవేళా!
మది పులకించే మోహమిదేనా!
మమతలు నింపే స్నేహమిదేనే!
అ:పరవశమయ్యే ప్రణయ మిదేలే

ప్రతి క్షణమీ ఇల పండుగ యేలే
సంతోషమేలా, సంగీతమేలా!
ఆ:నీ చిరునగువు కాంతిలో జీవింతునోయీ!
నీ తలపేనోయ్ తొలివలుపు హాయీ!
కౌగిలియే నీ కాలయమోయీ
కనులందే నీ కాపురమోయీ, నా
కనులందే నీ కాపురమోయీ!
కనులందే నీ కాపురమోయీ! ||సంతోష||

ఆ:ఈ ఆనందం, ఈ ఆవేశం
నీ అందానికే ఆశించేనా!
ఆ:అనురాగంలో నవభోగంలో
మన జీవనమే తరియించేనా!
అ:అనురాగంలో నవభోగంలో
మన జీవనమే తరియించేనా
ఇ:సంతోషమేలా సంగీతమేలా
పొంగి పొరిలేను మనసీవేళా!

ఈ పాటను చలం, కుసుమకుమారి అభినయించారు. ఈ కుసుమకుమారి తరువాత తన పేరు 'మాలిని'గా మార్చుకుని మరికొన్ని చిత్రాలలో నటించింది. జమునారాణితో పాటు ఈ పాటను పాడింది కోదండపాణి. తరువాతి రోజుల్లో సంగీత దర్శకుడిగా పేరుగాంచిన కోదండపాణే ఈ కోదండపాణి. 'పండంటి కాపురం' సినిమాలో 'ఇదిగో దేవుడు చేసిన బొమ్మ' పాట తప్ప కోదండపాణి ఇంకే పాటనూ పాడలేదనుకునేవారికి ఈ పాటను ఓ ఉదాహరణగా చెప్పవచ్చు. శాంతారాం నిర్మించిన 'సుబహ్ కా తారా' (1954) చిత్రంలో సి. రామచంద్ర సంగీత దర్శకత్వంలో తలత్ మహమ్మద్, లత పాడిన 'గయా అంధేరా / హువా ఉజాలా / చమ్కా సుభా కా తారా' అనే హిందీ గీతం ట్యూన్‌ని ఈ పాటకు వాడుకోవటం జరిగింది. ఈ హిందీ ట్యూన్‌ని ఎన్.టి.ఆర్, ఏ. యన్. ఆర్. నటించిన 'భూకైలాస్' చితంలోని ఓ పాటను కూడా వాడుకోవడం జరిగింది. ఆ వివరాలు ఆ సినిమా సంగీతాన్ని గురించి రాసే సమయంలో చర్చించటం జరుగుతుంది.

ఈ 'సంతానం' సినిమాలోని పాటల ద్వారా అజరామరమైన ఖ్యాతిని సంపాదించిన సుసర్ల దక్షిణామూర్తి తాతగారు కీ.శే. సుసర్ల దక్షిణామూర్తి త్యాగరాయ స్వామి శిష్యపరంపరలో ఒకరు. ఒక గురువుగా ఆంధ్రదేశానికి ఎంతోమంది శాస్త్రీయసంగీత విద్వాంసులను అందించిన కీ.శే.సుసర్ల దక్షిణామూర్తి వద్ద శిష్యరికం చేసిన ముఖ్యులలో ఒకరు పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యగారు. రెండోవారు మంగళంపల్లి బాల మురళీకృష్ణ తండ్రి అయిన పట్టాభిరామయ్యగారు. బాల మురళీకృష్ణను శిష్యునిగా స్వీకరించి స్వరసంపన్నుణ్ణి చేసిన పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య పంతులుగారిని దృష్టిలో పెట్టుకుని విశ్వనాథ్ శంకరాభరణంలో శంకరశాస్త్రి పాత్రను రూపొందించారని చెబుతారు. సినీ సంగీత దర్శకుడిగా ఇవాళ మనం మననం చేసుకుంటున్న కె. సుసర్ల దక్షిణామూర్తి స్వరప్రాభవం వెనక అంతటి గొప్ప సంగీత వాతావరణ ప్రభావం ఉంది మరి.

ఆ నాటినుంచీ ఈ నాటి వరకూ వచ్చిన, వస్తున్న సినిమాల్లోని పాటల సాహిత్యం గురించీ, సంగీతం గురించీ సాధికారకంగా, సవివరంగా, సరళంగా, సమగ్రంగా విశ్లేషించగల ఒకే ఒక్క సీనియర్ మోస్ట్ జర్నలిస్ట్ రాజా. 'కౌముది' పాఠకులకోసం ఆయన వ్యాసాలని నెలకొకటి అందిస్తున్నాం. ఒక్కసారి నిన్నటి తరం పాటల్ని నెమరు వేసుకుందాం.. ఆ నాటి మధుర స్వరాలని మరోసారి గుర్తు తెచ్చుకుందాం.

ఇ-మెయిల్ ఎడ్రసు: raja.musicologist@gmail.com